

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

*Filozofska fakulteta
v Mariboru*

3. posvet Komisije za ženske v znanosti

Prikrite oblike diskriminacije žensk v znanosti

**Univerza v Mariboru
(Maribor, Slovenija)
7. marec 2013**

Mednarodni znanstveni sestanek o neenakostih v znanosti,
ki ga organizirata

Komisija za ženske v znanosti
in
Univerza v Mariboru

Organizacijski odbor:

Mirjana Ule, prof. dr., predsednica Komisije za ženske v znanosti
Neva Šlibar, prof. dr., Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Maja Remškar, prof. dr., Inštitut Jožef Štefan, Ljubljana
Friderik Klampfer, prof. dr., Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

Izdala:

Filozofska fakulteta v Mariboru

Uredila:

dr. Tea Logar

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

316.647.82-055.2:001

POSVET Komisije za ženske v znanosti (3 ; 2013 ;
Maribor)

Prikrite oblike diskriminacije žensk v znanosti
: mednarodni znanstveni sestanek o neenakostih v
znanosti / 3. posvet Komisije za ženske v
znanosti, Maribor, 7. marec 2013 ; [organizatorja]
Komisija za ženske v znanosti in Univerza v
Mariboru ; [uredila Tea Logar]. - V Mariboru :
Filozofska fakulteta, 2013

ISBN 978-961-6656-98-6

1. Gl. stv. nasl. 2. Logar, Tea, 1974- 3. Komisija
za ženske v znanosti 4. Univerza (Maribor)

COBISS.SI-ID 73451521

Prikrite oblike diskriminacije žensk v znanosti

Univerza v Mariboru

7. marec 2013

- 10.00-12.00   **Uvodni plenarni del** (Dvorana Frana Miklošiča)
- 12.00-13.00   Pogostitev udeležencev
- 13.00-14.30   **Vzporedni sekciji:**
- Delavnica **Jezik in spol**
(Dvorana Borisa Podrecce)
  - **Spol v jeziku in literaturi**
(Dvorana Frana Miklošiča)
- 14.30-15.00   Odmor za kavo
- 15.00-16.30   **Vzporedni sekciji:**
- Delavnica **Etika in spol**
(Dvorana Borisa Podrecce)
  - **Teorija znanosti in znanstvena politika**
(Dvorana Frana Miklošiča)
- 16.30-18.00   **Zaključni plenarni del** (Dvorana Frana Miklošiča)

PROGRAM

10.00-10.20 Pozdravni nagovori

- Karin Stana Kleinschek, prorektorica za znanstveno-raziskovalno dejavnost UM
- Nataša Vaupotič, dekanja Fakultete za naravoslovje in matematiko UM

10.20-12.00 Plenarna predavanja

- 10.20-10.45 Mirjana Ule: Prikrite oblike diskriminacije v znanosti
- 10.45-11.10 Rachele Heller, Dušanka Janežič & Ivana Uršič: Položaj žensk v slovenski znanosti
- 11.10-11.35 Marina Tavčar: Znanstvenice na Univerzi v Mariboru – kje smo in kam gremo?
- 11.35-12.00 Maca Jogan: Od gospe asistent do gospe doktor in gospe profesor

12.00-13.00 Pogostitev udeležencev (odmor za kosilo)

13.00-14.30 Delo v sekcijah:

Delavnica na temo Jezik in spol (vodi Renata Šribar)	Splošna sekcija: Spol v jeziku in literaturi (vodi Neva Šlibar)
13.00-13.10 Renata Šribar: Uvod: od spolno občutljive rabe jezika do gramatikalne plastičnosti	13.00-13.15 Paula Zupanc: Nevidne čeri spolne (ne)simetrije v slovenskem jeziku
13.10-13.20 Simona Kranjc: Konceptualizacija spola v diskurzu	13.15-13.30 Svjetlana Janković-Paus: Direktno i indirektno izražavanje evaluacije kod muških i ženskih pisaca u žanru prikaza knjiga
13.20-13.30 Alenka Spacal: Jezikovno diskriminiranje žensk na strokovnem področju vizualnih umetnosti	13.30-13.45 Milena Mileva Blažič: Mladinske pisateljice in znanstvenice v literarnozgodovinskih monografijah
13.30-13.40 Suzana Tratnik: Ženska beseda in drugi poskusi spolno nezaznamovanega jezika v moji prozi	13.45-14.00 Katja Plemenitaš: Ofelijine hčerke: pojmovanje feminizacije poklicev v luči novejših teorij o razlikah med spoloma
13.40-14.30 Oblikovanje predloga smernic za rabo slovenščine v zakonih in drugih normativnih dokumentih	14.00-14.15 Branislava Vičar: Sindrom Sneguljčice: slovenistično jezikoslovje o vlogi jezika v reprodukciji spolne hierarhizacije
	14.15-14.30 Razprava

14.30-15.00 Odmor za kavo

15.00-16.30 Delo v sekcijah:

<p>Delavnica na temo Etika in spol (vodi Friderik Klampfer)</p> <p>15.00-15.15 Smiljana Gartner: Seksistične šale in etika humorja</p> <p>15.15-15.30 Tea Logar: Spol, nevroznanost in nevroetika</p> <p>15.30-15.45 Ana Sobočan: Spol, jezik in etika: zakaj ne smemo utihniti?</p> <p>15.45-16.00 Tiva Vlaj: Med finančno krizo in krizo vrednot</p> <p>16.00-16.15 Friderik Klampfer: Ali je filozofija ženskam sovražna veda? Nastavki za etiko filozofiranja</p> <p>16.15-16.30 Razprava</p>	<p>Splošna sekcija: Teorija znanosti in znanstvena politika (vodi Mojca Urek)</p> <p>15.00-15.15 Katja Mihurko Poniž: COST akcija Women Writers in History: primer dobre prakse</p> <p>15.15-15.30 Tanja Cegnar: Ženske in karierne možnosti v meteorologiji</p> <p>15.30-15.45 Danilo Šuster: Feminizem in teorija znanosti</p> <p>15.45-16.00 Valerija Vendramin: 'Spregledi' feministične teorije, raziskovalna politika in globalno 'delanje znanosti'</p> <p>16.00-16.15 Nadja Furlan Štante: Patriarhalna zaznamovanost teološke govornice</p> <p>16.15-16.30 Razprava</p>
--	---

16.30–18.00 Zaključni plenarni del: (vodi Lev Kreft)

- Poročila z delavnic in sekcij
- Sklepi: strateški dokument za UM, konkretni predlogi za spolno občutljivo jezikovno politiko

POVZETKI

Milena Mileva Blažič

MLADINSKE PISATELJICE IN ZNANSTVENICE V LITERARNOZGODOVINSKIH MONOGRAFIJAH

Ob raziskovanju mladinskih pisateljic in znanstvenih v literarnozgodovinskih monografijah se zastavi vprašanje, in sicer zakaj se slovenske (mladinske) avtorice lažje vključijo v literarnožanrske kot literarnozgodovinske tokove? Odgovor na hipotezo se glasi: mogoče zaradi "ženske biografije"? Na osnovi znanstveno-raziskovalnih spoznanj, se slovenske (mladinske) avtorice vključujejo v slovensko (mladinsko) literaturo ali zgodaj (npr. J. Turnograjska idr.) pred "tipično žensko biografijo" ali kasneje (npr.), zamudijo svojo literarnozgodovinsko generacijo, zato se lažje literarnožanrsko vključujejo kot pa literarnozgodovinsko. Kljub morebitni diskriminatorni hipotezi – *ženska biografija* --- se avtorice lažje literarnožanrsko (npr. pravljice, pesmi ...) in literarnorepcijsko (npr. za otroke, za mlade ...; npr. 1931 T. K. D. Atena ustanovi *Pravljični odsek* in 17. 12. 1931 *Pravljične ure za mladino*) navezujejo kot pa literarnozgodovinsko, kar je bilo domena tradicionalnih literarnih zgodovinarjev (npr. K. Humar, J. Kos, G. Kocijan idr.)

Literarna zgodovina je postala demokratična veda, ko je mladinska književnost dobila svojo lastno literarno zgodovino (B. Stražar, M. Kobe, I. Saksida, D. Haramija idr.) in ko so avtorice vstopile na tradicionalno področje in ga demokratizirale kot polje svobode in ne več kot tradicionalno področje.

Tanja Cegnar

ŽENSKÉ IN KARIERNE MOŽNOSTI V METEOROLOGII

Svetovna meteorološka organizacija že več kot desetletje pozorno spremlja vključevanje žensk v meteorološko stroko in njihove možnosti za razvoj poklicne kariere. V tem okviru so že organizirali mednarodne konference, na katerih smo delili svoje izkušnje in poglede, prav tako pa tudi iskali možnosti za številčnejšo zastopanost meteorologinj na vodilnih in vodstvenih funkcijah na področju meteorologije. Posebno pozornost Svetovna meteorološka organizacija namenja vlogi žensk v implementaciji programov za boljšo izrabo podnebja kot naravnega vira in vlogi žensk v programih za zmanjšanje tveganja zaradi naravnih nesreč.

Ker se v svetovnem merilu srečujemo večinoma z drugačnimi družbenimi razmerami kot v Evropi, smo v okviru Evropske meteorološke zveze, ki združuje državna meteorološka društva, organizirali v okviru sklopa »Komunikacija in izobraževanje« sekcijsko »Enakopravnost spolov«. Namenjena je izmenjavi izkušenj iz različnih delovnih in družbenih okolij, predstavitvi raziskav, ki so bile opravljene na tem področju, ter mreženju. Vsako leto organiziramo v okviru največje meteorološke

konference v Evropi tudi sekcijo, ki je namenjena prav uveljavljanju žensk v meteorologiji.

Tako kot v Sloveniji tudi v svetu in Evropi ugotavljamo, da kljub temu, da je veliko zelo uspešnih strokovnjakinj in znanstvenic, le-te zelo redko dosežejo najvišje položaje.

Nadja Furlan Štante

PATRIARHALNA ZAZNAMOVANOST TEOLOŠKE GOVORICE

Prispevek v prvi vrsti razvija vprašanje problematike patriarhalno obarvanega jezika, torej področje, ki je v tesni povezavi z vprašanjem feministične hermenevtike in vprašanjem feministične podobe Boga.

Pri tem sledi pojavnosti in prepoznavnosti negativnih spolnih stereotipov, ki so spremljevalni element patriarhalnega androcentrizma, ki zaznamuje odnos religije do žensk in posledično opozarja na izrazito patriarhalno obarvanost teološke govornice ter z njo povezano podobo Boga ki je ravno tako patriarhalno zaznamovana. Kot protitež patriarhalnemu androcentризму, ki se zrcali tudi na področju glasu, govora, jezika in podob, prispevek predstavi pozitivne izsledke krščanske feministične teologije in feministične hermenevtike. Le-ta v prvi vrsti prepoznava in opozarja na navzočnost negativnih stereotipnih podob ženskega lika v religijski sferi in s tem, ko odkriva sledove patriarhalne zaznamovanosti teološke govornice, hkrati odstira nov pogled podobe Boga onkraj patriarhata. Feministične teologinje so odgovor poiskale v simbolni govorici, katere moč je bila v tradiciji spregledana.

Smiljana Gartner

SEKSISTIČNE ŠALE IN ETIKA HUMORJA

Humor je vseprisotna, a za teoretično analizo zelo izmuzljiva značilnost, katere namen je pri prejemniku spodbuditi nasmeh, smeh ali zgolj prijetno razpoloženje. Glede na to, da nekatere vrste humorja temeljijo na stereotipih oziroma izhajajo iz njih, so lahko tudi žaljive in škodljive, to pa je v nasprotju s samo naravo humorja. Če se osredotočimo zgolj na določeno vrsto omenjenega humorja, in sicer na šale o ženskah, je ena izmed dilem, ali naj se ženska šali, ki bi jo lahko opredelili kot seksistično, smeji ali pa bo s tem pokazala svojo 'občutljivost' in tvegala, da bodo drugi njen odziv razumeli kot potrditev stereotipa, da ženskam ni mesta v znanosti ali v kakem drugem 'moškem' svetu.

V pričujočem prispevku tako izhajajoč iz nekaterih opredelitev humorja in seksizma ponujamo opredelitev seksističnega humorja in izpostavljam, kaj bi lahko bilo z njim narobe. Četudi namreč menimo, da etiški manko ne zmanjša vrednosti šale, se pravi, da niso seksistične šale zaradi njega ne slabše in ne napačne *per se*, s

smehom in njihovim širjenjem izkazujemo ali vsaj podpiramo seksistična prepričanja, to pa je etiško napačno.

Rachelle Heller, Dušanka Janežič, Ivana Uršič
THE STATUS OF WOMEN IN SCIENCE IN SLOVENIA

During the last half of the 20th century and continuing until today, the number of women in the sciences and in engineering has been growing. Yet, men continue to outnumber women, especially in the advanced ranks. In 1999, the benchmark MIT study of the status of women in science (<http://web.mit.edu/fnl/women/women.html>) noted that there are real and specific differences in the resources and experiences for women in science. Many other studies have been undertaken since that time, and most report on inherent or implicit bias at play as part of the constraints on the advancement of women. Reports provide both quantitative and qualitative analysis addressing items ranging from specific resources to personal feelings of women in their current positions.

Our study, *The Status of Women in Science in Slovenia*, seeks to establish a similar baseline. The survey was modeled on the MIT and Coache (Collaborative on Academic Careers in Higher Education) surveys. It was tested for clarity with a group of 8 young scientists and the resultant study was sent to more than 1500 scientist from around Slovenia using their email addresses. The preliminary results will be reported in this presentation.

Svjetlana Janković-Paus
DIREKTNO I INDIREKTNO IZRAŽAVANJE EVALUACIJE KOD MUŠKIH I ŽENSKIH PISACA U ŽANRU PRIKAZA KNJIGA

Jesu li žene, u usporedbi s muškarcima, sklonije izražavati pozitivnu ili negativnu evaluaciju u akademskim tekstovima? Jesu li recenzenti i recenzentkinje kritičniji prema znanstvenim tekstovima žena ili muškaraca? Jesu li u malim akademskim zajednicama žene pisci veća meta negativne ili pozitivne evaluacije? Jesu li žene, u usporedbi s muškarcima, sklonije izražavati implicitnu i indirektnu evaluaciju? Akademsko pisanje, naime, u neliterarnim žanrovima socijalna je aktivnost koja odražava interpersonalne odnose unutar pripadnika akademske zajednice. Osobito se žanr prikaza (*Book Review*) smatra mjestom različitih interakcija, jer u njemu pisac prikaza direktno izlaže svoj *obraz* (FTA, Brown & Levinson, 1987), pa je proučavanje razlika u muškom i ženskom pisanju zanimljivo za proučavanje rodno uspostavljenih odnosa u akademskoj disciplinarnoj i diskursnoj zajednici. Cilj ovog rada je istražiti postoje li razlike u izražavanju evaluacijskih strategija između muških i ženskih kritičara u pisanom akademskom diskursu.

Maca Jogan

OD GOSPE ASISTENT DO GOSPE DOKTOR IN GOSPE PROFESOR

Samo vstopanje žensk v akademsko izobraževanje in raziskovalno ter znanstveno delovanje je potekalo in poteka v družbenih okoliščinah, v katerih se le počasi razkrajajo seksistični vzorci delovanja in v katerih se še očitno ohranjajo značilnosti dolgotrajne spolne delitve dela z vključeno žensko podrejenostjo. K reproduciranju moškosrediščnega reda je poleg tradicionalnih sredstev (npr. cerkve) nadzorovanja in oblikovanja spolno različne osebnostne identitete in družbene vloge posameznikov pomembno prispevala tudi družboslovna znanost. V prispevku bo na osnovi spolno občutljive analize polstoletnega razvoja Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani predstavljeno postopno večplastno preobražanje te akademske ustanove (1961-2011: VŠPV, VŠSPV, FSPN, FDV) od »moške trdnjave« in prevladujoče enospolnosti v ustvarjanju in prenašanju znanstvenega znanja do začetnega uravnovešenja po spolu. Ali, povedano z jezikom moško pristranske (male-biased) znanosti, kako so »neresne« teme in programi prikrito in odkrito vdiral v polje »čiste znanstvenosti« v izobraževanju in raziskovanju.

Predstavitev z vidika spolne neenakosti bo usmerjena le na dve vprašanji: a) kakšen je položaj žensk kot neposrednih udeleženk v znanstveno-raziskovalni in pedagoški dejavnosti ter njihovo vključevanje v upravljanje in vodenje ustanove, in b) kako je »drugi spol« upoštevan in vključen v samo izobraževanje (na vseh stopnjah) in raziskovanje. Medtem ko je prvo vprašanje pereče na vseh področjih znanstvenega delovanja, je drugo posebej pomembno na področju družboslovja in humanistike, kajti prav na teh področjih se ustvarjajo in prenašajo znanja, ki bodisi prispevajo k ohranjanju (ali celo utrjevanju) družbene neenakosti spolov, ali pa vključujejo zasnove za emancipativno praktično uporabo.

Friderik Klampfer

ALI JE FILOZOFIJA ŽENSKAM SOVRAŽNA VEDA? NASTAVKI ZA ETIKO FILOZOFIRANJA

Statistični podatki kažejo, da kljub temu, da se na študij filozofije vpiše približno enako moških in žensk in da ga uspešno zaključi celo več studentk kot študentov, med tistimi, ki se poklicno ukvarjajo bodisi s poučevanjem filozofije bodisi s filozofskimi raziskavami, še vedno močno prevladujejo moški. V Sloveniji niso razmere glede tega nič bistveno drugačne kot v Veliki Britaniji ali ZDA, državah torej, ki se ponašata s precej daljšo in močnejšo tradicijo feministične refleksije in aktivizma. Ali je filozofija, kot za povrh namiguje tudi skoraj popolna odsotnost ženskih glasov v dva in pol tisočletni (uradni) zgodovini filozofije, morda ženskam sovražno okolje?

V svojem prispevku najprej predstavim zaskrbljujoče podatke o neuravnoveženi spolni sestavi filozofskih oddelkov in inštitutov pri nas, nato pa pregledam nekaj

možnih razlag za v oči bijočo pod-zastopanost žensk na področju filozofije: od domnevnih spolno pogojenih razlik v kognitivnih slogih in načinih sklepanja preko spolnega nadlegovanja, vpliva implicitne pristranskosti in stereotipov do načina, kako se institucionalizirana filozofija dandanes praviloma poučuje in prakticira. Vzroki za trenutno prevlado moških so, sklenem po temeljitem premisleku, bolj ali manj naključni, v razponu od zgodovinskih do kulturnih determinant, in imajo bolj malo opraviti s predmetom filozofskega premišljevanja ali filozofsko metodo kot tako. V zaključku prispevka predstavim nekaj razmeroma preprostih ukrepov, ki so se obnesli v tujini in s katerimi bi lahko filozofinjam tudi pri nas v precejšnji meri olajšali premagovanje ovir na poti do uspešne poklicne kariere.

Simona Kranjc

KONCEPTUALIZACIJA SPOLA V DISKURZU

Avtorica bo v razpravi poskušala pokazati razlike oz. podobnosti v konceptualizaciji spola v diskurzu govorcev različnih spolov in nanjo vezane stereotipe. Za sodobne razprave o jeziku in spolu bi namreč lahko rekli, da se njihovo težišče odmika od raziskav govorca oz. govorce kot take in njunih podobnih ali različnih izbir ter se bolj usmerja v to, kar je bilo napisano in izrečeno o ženskah, moških, dečkih, deklicah in odnosih med spoloma. Gre torej v bistvu za konceptualizacijo spola, ki vključuje tudi razlike med ženskami in moškimi; v ospredju nista biološka kategorija spola (čeprav ima tudi ta nedvomno pomembno vlogo) ali pa proces socializacije otrok v skladu s prevladujočimi spolnimi stereotipi (npr. o tem, kdo prej začne govoriti, kdo ima bolj razvito jezikovno zmožnost). Vprašanje spola je razumljeno mnogo širše, in sicer kot družbena konstrukcija posameznikov, posameznic o posameznikih in posameznicah v jeziku in družbenih praksah.

Tea Logar

SPOL, NEVROZNANOST IN NEVROETIKA

Ideja, da so razlike med spoloma zakoreninjene globoko v biologiji, je še kako živa. Odkritja o domnevno izjemni sposobnosti preoblikovanja in prilagajanja možganov na vplive okolja naj bi to mišljenje izpodbijala, vendar se hkrati pojavljajo nove in nove znanstvene raziskave, ki naj bi dokazovale bistvene, "vrojene" razlike v zgradbi in delovanju moških in ženskih možganov. Te razlike naj bi se manifestirale v domnevno "spolno značilnih" razlikah v čustvovanju, razmišljanju, interesih in vedenju. Istočasno s takšnimi raziskavami pa se pojavljajo tudi študije, ki opozarjajo na močan, četudi nezaveden vpliv spolnih stereotipov, ki lahko vodijo do takšnih znanstvenih izsledkov. V prispevku predstavim in analiziram pomen družbenih in kulturnih vplivov na interpretacije raziskav o (ne)obstoju razlik med ženskimi in moškimi možgani.

Katja Plemenitaš

OFELIJINE HČERKE: POJMOVANJE FEMINIZACIJE POKLICEV V LUČI NOVEJŠIH TEORIJ O RAZLIKAH MED SPOLOMA

Prispevek se osredotoča na različne pomenske razsežnosti pojma feminizacija v povezavi s sodobnim poklicnim življenjem. Razumevanje in raba pojma feminizacije poklicev sta najprej osvetljena z vidika nekaterih bistvenih predpostavk klasičnega feminizma o seksizmu in boja proti seksizmu, kot sta koncept etike enakosti in etike osvoboditve (Freeman 1972), in z vidika socioloških analiz seksizma v poklicnem življenju (Jogan 2001). Na primeru sodniškega in učiteljskega poklica v slovenskem kontekstu in širše so predstavljeni vzroki za pogosto slabšalno rabo in negativne konotacije pojma feminizacija poklicev in njihove posledice za dojetje enakopravnosti med spoloma. Obenem je prikazano, kako na dojetje feminizacije na delovnem mestu vplivajo novejša teorije o kognitivnih in jezikovnih razlikah med spoloma, ki večinoma temeljijo na biološki determiniranosti razlik med spoloma (Baron-Cohen 2007) ali pa se do vzrokov za podane razlike izrecno ne opredeljujejo (Tannen 1994). Iz sodobnih znanstvenih pristopov, ki jih kritiki poimenujejo nevroseksizem (npr. Fine 2010), pogosto izhaja tudi stereotipizacija pozitivnih lastnosti, ki naj bi jih ženske za razliko od moških doprinesle v poklicno življenje. V prispevku je postavljena trditev, da »pozitivna« stereotipizacija prav tako kot slabšalna raba pojma feminizacija deluje kot del pojmovnega sklopa seksizma, med posledicami takšnih pojmovanj pa je tudi utrjevanje in sprejemanje pasivne samopodobe odraščajočih deklet, ki so pred odločitvami o poklicnem življenju (cf. Pipher 1999).

Katja Mihurko Poniž

COST AKCIJA WOMEN WRITERS IN HISTORY: PRIMER DOBRE PRAKSE

V referatu bom predstavila COST akcijo, ki smo jo leta 2009 prijavile raziskovalke z devetih evropskih univerz. Ustanovni sestanek je bil v začetku oktobra 2009 in ker se bo akcija končala 30. septembra 2012, menim, da sem zbrala dovolj izkušenj (tudi kot članica ožjega odbora in vodja ene izmed delovnih skupin), da lahko posredujem koristne informacije udeleženkam in udeležencem te konference. Kot prednosti COST akcije bi izpostavila navezavo stikov z raziskovalkami in raziskovalci iz številnih tujih raziskovalnih institucij in univerz, pridobivanje novih znanj na znanstvenih srečanjih akcije in pridobivanje izkušenj pri pisanju ter prijavljanju evropskih projektov.

Ana M. Sobočan

SPOL, JEZIK IN ETIKA: ZAKAJ NE SMEMO UTIHNITI?

Razprava v prispevku bo tekla o vsakdanjosti neobčutljivosti na spol in vsakdanjih seksizmih, ki se najenostavneje, najhitreje in najbolj trdovratno posredujejo skozi rabo jezika. Spregovorila bom o ‚nelagodju v jeziku‘, ki v perverznem obratu neseksistične jezikovne rabe označuje kot izključujoče in nevprašljivo normo predstavlja kot izrinjeno na margino (kjer je vendar prostor le za ‚drugo‘, marginalno). Ob tem bom pozvala k razmisleku o tem, da ozaveščenost o razmerjih moči med spoloma pomeni tudi nenehno soočanje z učinki teh razmerij in odgovornost za njihovo zmanjševanje.

Alenka Spacal

JEZIKOVNO DISKRIMINIRANJE ŽENSK NA STROKOVNEM PODROČJU VIZUALNIH UMETNOSTI

V prispevku se bom osredotočila na (ne)ozaveščeno jezikovno rabo slovničnih oblik spola na strokovnem področju vizualnih umetnosti. Obravnavala bom glavne terminološke dileme, ki se pojavljajo pri opredeljevanju umetniške produkcije žensk in posledično pri poimenovanju umetnic. Spolna razlika se med besedama umetnica in umetnik ne odstira le v spolno različno zaznamovanih strukturah obeh besed, temveč predvsem v njihih pomenih. Zaradi različnega družbeno zgodovinskega pojmovanja ustvarjajočih subjektov se umetnost žensk tudi v sodobnosti neredko pojmuje kot nekaj specifičnega in drugotnega za razliko od umetnosti, ki jo ustvarjajo moški in je pojmovana bolj univerzalno. Zato ostaja generična ali splošna oblika besede umetnik neredko še vedno v rabi tudi za ženske.

V zvezi s tem bom predstavila poskuse ozaveščanja o nediskriminatorni ali neseksistični rabi jezika. Kot primer slabe institucionalne prakse brez posluha in senzibilnosti za vprašanja spola bom izpostavila delovanje PR službe Umetnostne galerije Maribor. Osredotočila se bom na problematiko nerazumevanja nuje po uporabi obeh spolov v samostalniških oblikah umetniških poklicev in aktivnosti.

Ob koncu prispevka bom obravnavala tudi možnosti preseganja binarnega spolnega sistema v jeziku. Ker je na strokovnih umetnostnih področjih v jezikovni rabi še vedno mogoče zaznati seksistične prvine, se bodo morala osnovna feministično lingvistična prizadevanja še nekaj časa usmerjati predvsem v ozaveščanje o enakovredni rabi dveh osnovnih spolnih oblik. Vse dokler ne bosta v jeziku ženska in moška slovnična oblika enakopravno zastopani, še ne bo na voljo pravih pogojev za poskuse vzpostavljanja novih slovničnih struktur, ki bi se nanašale na raznospolne ali medspolne identitete.

Renata Šribar

OD SPOLNO OBČUTLJIVE RABE JEZIKA DO GRAMATIKALNE PLASTIČNOSTI

Tematiziranje spola in jezika ali spolno občutljive rabe jezika v dikciji *gender mainstreaming* predstavlja najmanjši možni skupni imenovalec demokratično kultivirane jezikovne zavesti v določenem družbenem okolju. Kot tak bi se moral odražati tako v akademskih in raziskovalnih vrstah in normativih kot tudi na ravni govornice zakonov in drugih normativnih aktov nasploh. V tem, slednjem smislu lahko predvsem nadaljujemo in nadgrajujemo delo Komisije za ženske v znanosti iz leta 2003, ko je dala svoj prvi prispevek k oblikovanju Nomotehničnih smernic v jezikovnem delu (Služba za zakonodajo RS, 2004).

Kompleksnejši pristop skozi feministično lingvistiko in analizo družbenih razmerij moči med spoloma/-li zahteva preizpraševanje odnosa med diskurzivnim spolom in, denimo, statusom znanstvenic – in žensk v različnih sferah (ki jih pogojno razumemo kot javne in potemtakem v razliki od zasebnosti in intime). Prav analiza *rabe jezika* in samega *jezika* iz spolne perspektive kaže na identične paradigmatične konstrukcije spola ne glede na diskurzivno vrzel javno/zasebno. Tako diskurz, ki ga sooblikuje »spolno občutljiva raba jezika«, ne more biti razvezan niti od nacionalnih jezikovnih politik niti od jezikovne zavesti v vsakdanji govorici. Še več: vabi k ponovnem premisleku o možnostih presejanja obstoječih normativov demokratične, spolno ozaveščene rabe slovenščine. Zato nas zanima oboje, kreativnost v govoru in plastičnost slovnice (in tudi slovarja) slovenskega jezika. Navsezadnje se je le treba vprašati, katere so tiste slovnične ambivalence, ki dopuščajo »več« ženskega spola in kje so že danes možne oddaljitve od najbolj očitno androcentričnih slovničnih pravil in vladajočih pomenov.

Danilo Šuster

FEMINIZEM IN TEORIJA ZNANOSTI

Feministične kritike znanosti izhajajo iz prepričanja, da je znanost del struktur, ki ohranjajo neenakost med spoloma. Pozitivne predloge za spremembo tega stanja lahko razvrstimo na tri tipe: (i) povečanje števila žensk v znanosti; (ii) uvedbo ženske "perspektive" v znanost; (iii) de-tronizacijo znanosti nasploh. V prispevku kritično obravnavam vsakega od teh predlogov (menim, da "ženska" perspektiva ni nekaj, kar bi bilo "moškemu" znanstveniku nedosegljivo).

Marina Tavčar Krajnc

ZNANSTVENICE NA UM: KJE SMO IN KAM GREMO?

V prispevku analiziramo profesionalno vključenost žensk v pedagoško in raziskovalno delo na Univerzi v Mariboru. Uporabljeni so bili javno dostopni podatki o zaposlenih znanstvenicah na članicah UM, analizirali smo jih komparativno po spolu in nazivih, zanimalo nas je tudi, koliko so znanstvenice na UM glede na njihovo zastopanost v strukturi zaposlenih vključene tudi v organe upravljanja na ravni univerze ter na posameznih članicah. V analizi so bili uporabljeni tudi podatki pridobljeni z nacionalnim anketiranjem znanstvenic *Razlike v delovnih pogojih v znanosti*, v interpretaciji pa še nekatere ugotovitve iz študije primerov, ki je nastala s pomočjo strukturiranih intervjujev znanstvenic.

Ob ugotovitvah se sprašujemo, ali ima UM kot delovno okolje, ki zaposluje vse več žensk, izoblikovano kakšno strategijo in/ali politiko zaposlovanja ter kariernega napredovanja, ki je utemeljena na enakih možnostih spolov, bodisi da gre za ustrezno refleksijo že oblikovanih ali želenih nacionalnih oziroma mednarodnih standardov.

Suzana Tratnik

ŽENSKA BESEDA IN DRUGI POSKUSI SPOLNO NEZAZNAMOVANEGA JEZIKA V MOJI PROZI

Kot lezbična aktivistka in feministka se teh svojih usmeritev držim tudi v prozi, čeprav naj bi umetnost veljala za skorajda objektivno in politično neoznačeno prakso. V kar pa seveda ne verjamem. Še več. Menim, da je ideološka in politična čistost (prevladujoče) umetnosti zgolj nevprašljiva in kanonizirana samoumevnost. V svoji prozi sem mestoma poskušala vpeljati ženske ali tudi lezbične oblike nekaterih ustaljenih fraz, denimo »mož beseda« za zanesljivega človeka.

V svojem romanu *Ime mi je Damjan* (Škuc-Lambda, Ljubljana 2001) prvoosebni pripovedovalec Damjan nastopa kot moški, torej tudi slovnično, ker kljub svoji biološki ženskosti sebe doživlja kot moškega. Mnogi bralci in bralke so zato njegov spol doživljali kot »skrivnost«, tisti del romana, kjer se pokaže, da je Damjan, ki je zbolel na jajčnikih, »v resnici« ženska, pa kot vsebinsko prelomnico.

V zgodbi Šivanje princese iz zbirke *Vzporednice* (Škuc-Lambda, Ljubljana 2006) pa sem poskusila preseči binarnost spolnega sistema v slovenskem jeziku. Zgodbo sem morala večkrat prečesati in paziti na slovnične čase oziroma uporabiti tiste, ki spola prvoosebne/ga pripovedovalca/ke ne razkrijejo. Zanimivo je, da se v prevodu v angleščino in nemščino to izgubi – tudi zato je spol prvoosebne/ga pripovedovalca/ke romana *Pisano na telo* (Šent, 2004, izvirnik *Written on the Body* (Vintage, 1992), britanske pisateljice Jeanette Winterson zlahka nedefiniran do konca. Pri prevodu v slovenščino je prevajalka Tea Ghersini s pisateljico Winterson sklenila dogovor, da je spol glavne osebe ženski. Tako je v prevodu romana spol postal tudi stvar »dogovora« med avtorico in prevajalko, torej daleč od kakršne koli samoumevnosti.

Mirjana Ule

PRIKRITE OBLIKE DISKRIMINACIJ ŽENSK V ZNANOSTI

Zakaj obstajajo tako očitne razlike med moškimi in ženskami, ki delujejo v znanosti, je vprašanje, ki je v ospredje javnih diskusij stopilo prav v zadnjem desetletju. Spodbudila so jih predvsem prizadevanja feministične teorije in aktivizma ter vrsta raziskav, ki je ugotovila, da obstaja cela vrsta ovir za uveljavljanje žensk v znanosti, zaradi česar se izgublajo ženski intelektualni potenciali. To pa pomeni tudi izgubo za znanost in za družbo kot celoto. Res je, da je vedno manj odkritih diskriminacijskih praks; v univerzitetne študije se dekleta vpisujejo pod enakimi pogoji, 60% vseh diplomantov in diplomantk v Sloveniji v zadnjih letih je žensk. Tudi je spolno (in vsako drugačno) diskriminacijo težko zaslediti v eksplicitnih uradnih in pravnih dokumentih, ki urejajo organiziranost in delovanje akademskih in raziskovalnih organizacij. Pogosteje nanjo naletimo v politikah; npr. v politiki zaposlovanja, politiki nagrajevanja. Še več je prikritih diskriminacijskih praks, kot na primer: netransparentnost v odločanju o napredovanjih, podeljevanjih raziskovalnih sredstev, pri ocenjevanju odličnosti, pri recenzijskih postopkih, pri kadrovanju na pomembne odločevalske položaje. Analize kažejo, da akademske institucije niso nevtralni prostori enakopravno delujočih članov in članic, temveč polja re/produkcije odnosov in struktur dominacije predvsem po dveh oseh: po osi spola (žensko-moško) in generacijski hierarhiji, ki vzpostavlja razkorak med biološko in družbeno starostjo. Institucionalna diskriminacija se je premaknila v prikrite interaktivne, komunikativne in utelešene vidike moči, kjer učinkuje tako, da naturalizira razlikovanje ter utemelji hierarhične položaje v zdravem razumu, racionalnosti in v »stanju stvari«. Ko te prikrite oblike diskriminacij postanejo samoumevni del organizacijske strukture, potem jih struktura reflektivno posreduje in reproducira. Tako poleg proučevanja javnih in vidnih dimenzij gospostva, delegitimacija marginalizacije v uradnem javnem diskurzu naravnost kliče po preiskovanju skritih transkriptov moči. Zavzemamo se torej za reflektirano vrednotno usmerjenost v znanstvenem raziskovanju. To pomeni prepoznavanje obstoječih predsodkov, diskriminatornih načinov njihovega vstopanja v znanstveno delo ter promoviranje idealov pravičnosti in enakopravnosti v razvoju in v uporabah znanstvenih dognanj. Izkaže se, da znanstveno raziskovanje postane bolj, ne pa manj objektivno, če pridejo na dan do tedaj neprevprašani predsodki in pristranska vrednotenja. Enako velja za prikrite politične in ekonomske pritiske na znanstvenike in znanstvenice.

Valerija Vendramin

'SPREGLEDI' FEMINISTIČNE TEORIJE, RAZISKOVALNA POLITIKA IN GLOBALNO 'DELANJE ZNANOSTI'

Za izhodiščno točko si jemljemo koncept intersekcionalnosti, ki je v zadnjem času precej aktualen v feministični teoriji. Intersekcionalnost se (v grobem) razume kot

interakcija med spolom in drugimi kategorijami razlike v individualnih življenjih, družbenih praksah, institucionalnih ureditvah in kulturnih ideologijah ter izidih teh interakcij v razmerjih moči. A ta razlika se (spet) izkazuje kot nezadostno teoretizirana, kljub načelnemu feminističnemu pripoznanju, da so izključitve v oblikovanju feministične vednosti igrale tako pomembno (in bolečo) vlogo. Multiplo pozicioniranje le redko vključuje oblastna razmerja na poenostavljeni evropski osi vzhod-zahod – to »odrinjanje na rob« ni dovolj problematizirano v hegemoni(zirajoči) anglo-ameriški feministični teoriji.

To izhodišče postavljamo kot relevantno za dva problemska sklopa, ki imata pomembno vlogo pri globalni legitimizaciji »delanja znanosti« in oblikovanja intelektualne agende.

(1) Prvi problem je konceptualne narave – kako univerzalni ali kulturno zaznamovani/določeni so pojmi, kategorije ipd., ki jih uporablja feministična teorija?

(2) Kako prevlada določenega kulturnega prostora in jezika (v našem primeru angleščine) vpliva na razvoj znanosti in diseminacijo rezultatov? Taksonomije akademske odličnosti in kvalitete (npr. citiranost) so nedvomno zaznamovane z dominantnostjo nekaterih v znanstveni skupnosti.

Za konec pa lahko (še enkrat) pogledamo, kako se vse to odraža v aktualni slovenski raziskovalni politiki – kako ta preko svojih razpisnih pogojev in meril »objektivno« definira dobrega raziskovalca oziroma dobro raziskovalko in možnosti njihovega delovanja.

Branislava Vičar

SINDROM SNEGULJČICE: SLOVENISTIČNO JEZIKOSLOVJE O VLOGI JEZIKA V REPRODUKCIJI SPOLNE HIERARHIZACIJE

Na vprašanje problematike spola oz. spolne razlike se je sredi devetdesetih let odzvala tudi slovenistična stroka. Vendar pa slovenistični razpravni prostor obvladuje regresivni odziv na feministična prizadevanja za jezikovno enakopravnost; skrajni primer odklona, podan v trditvi, da jezik ne more biti ideološki, tj. seksističen oz. patriarhalen (Muha 1997: 77–78), pomeni ideološko nevtralizacijo, tj. zagovor strukturne represije kot naravnega stanja.

Med razpravami – bodisi da predstavljajo konservativni zagovor nezaznamovanosti in univerzalnosti moškega spola (npr. Muha 1997) bodisi da zgolj predočajo poimenovalne vzorce v slovenskem jeziku (npr. Kunst Gnamuš 1994/95, Bešter 1997) – z izjemo neobjavljene razprave Brede Pogorelec (1997), ki v določenih delih pokaže na strukturne učinke normativnih načel pri poimenovanjih ženskih oseb, ni razprave, ki bi problematizirala jezikovni kod in normirano primarnost in univerzalnost moškega spola. Še dopuščene ženske oblike se tako vežejo izključno na kodificiran sistem in s tem se regulira in omejuje možnosti uveljavljanja enakovrednosti izrazov moškega in ženskega spola in s tem povezanega enakovrednega subjektnega pozicioniranja. Načelo univerzalnosti moškega spola,

vzpostavljeno v vseh kodifikacijskih priročnikih slovenskega jezika (SP, SSKJ, SS), se torej utrjuje v širši slovenistični znanosti in ostaja sestavni del edukativnega procesa na vseh ravneh. Tako ostaja vgrajen v naš način govora in s tem način dojemanja in naslavljanja ženskih subjektov kot aberativnih, univerzalnemu zgolj priključenih.

Konservativni slovenistični odziv na feministične spodbude je utemeljen na dveh vidikih, in sicer na:

1. strukturalistični delitvi na langue (jezikovni sistem) in parole (manifestacijo sistema), tj. zagovoru trditve o avtonomnosti in arbitrarnosti jezikovnega sistema (iz tega izhajajo tudi tautologije tipa »Nezaznamovanost moške slovnične oblike /.../ je dejstvo: taka je sintagmatska podoba slovenskega jezika.« (Stabej 1997: 63));

2. zavračanju jezikovnega relativizma, tj. zavračanju vloge jezika pri družbeno-kulturni konstrukciji (konkretno zavračanju vloge jezika pri konstrukciji spola v družbenem življenju).

Spolno zaznamovane identitete so tako prikazane zgolj kot družbeni, ne pa tudi jezikovni problem, ki se soustvarja na ravni jezikovnega normiranja.

Tiva Vlaj

MED FINANČNO KRIZO IN KRIZO VREDNOT

Raziskovalne organizacije se ob krizi soočajo z zmanjšanimi sredstvi, mnoge so na robu preživetja, raziskovalni razpisi so redkejši in težje dostopni. V privatnih raziskovalnih in znanstveno-izobraževalnih institucijah je delovno okolje vse manjše. Ob zmanjšanju sredstev se promovirajo drugačne oblike zaposlenosti: pogodbe za določen čas, podjemne pogodbe, samozaposlitve, zaželeno so zaposlitve od doma, brez stroškov za prevoz na delo in za malico. S tem zaposleni med seboj ne ohranjajo stika, v raziskovalnem delovnem okolju je manj povezanosti.

Delavke, predvsem mlade delavke so izpostavljene zahtevam po delu v času porodniškega in starševskega dopusta, če želijo, da se jim delovno mesto ohrani, delodajalci v krizi celo spodbujajo zanositve ter bolniške ob istočasnem delu zanje, saj je takšen položaj zaposlenih zanje najcenejši. Ob vračilu na delovno mesto se od njih pričakuje izraba pravice do skrajšanega delovnega časa iz naslova starševstva (do 3 leta otrokove starosti) kot solidarnost z institucijo v krizi, da se "rešuje institucijo", pri čemer se delovne naloge ne zmanjšajo. Kot dokaz motiviranosti za delo se od njih pričakuje, da bodo kljub zmanjšanemu dohodku delale poln delovni čas. Izrabo dopusta za nego bolnega otroka delodajalci že odkrito uporabljajo kot očitke za nesposobnost delavk: kot pojasnilo, da delavka na delu očitno ni potrebna, da za delo ni motivirana ali pa kot "dokaz" za slabo opravljeno delo. Od delavk, ki skrbijo za bolnega otroka, se tudi pričakuje, da od doma medtem delajo, celo da hodijo na sestanke, pa čeprav z bolnimi otroki. Kriza je postala izgovor, da se od zaposlenih pričakuje hvaležnost za zaposlitev ter pripravljenost na brezmejno samoodpovedovanje.

Paula Zupanc

NEVIDNE ČERI SPOLNE (NE)SIMETRIJE V SLOVENSKEM JEZIKU

Po dolgotrajni kampanji nekaterih aktivistk in aktivistov iz različnih področij znanstveno-raziskovalnega in pedagoškega delovanja se je v javni govorni rabi v Sloveniji že dokaj ustalilo precejšnje število slovničnih oblik, ki simetrično naslavljajo in predstavljajo oba spola – ženskega in moškega. To so predvsem slovnične kategorije, kot so samostalniki in osebni zaimki. Obstaja pa še nekaj drugih slovničnih kategorij, ki pomembno ovrednotijo reprezentacijo spolnih subjektov, pa ostajajo prikrite v svoji tako imenovani 'nevtralnosti'. Le-te igrajo svoje pomembne vloge 'iz ozadja', tako kot na primer vprašalna zaimka 'kdo' in 'kaj', ki sta v svojih osnovah edninska samostalnika moškega ali srednjega spola, ko sprašujemo po osebah ali stvareh na sploh, ne glede na spol in število. Ko pa želimo razločiti osebe ali stvari po spolu in številu, že sprašujemo po vrstah oseb ali stvari in moramo uporabljati pridevne vprašalne zaimke, ki v vseh treh spolih izražajo vprašanja glede lastnosti, pripadnosti in vrsti – 'kateri, katera, katero'. V prispevku bom predstavila še par primerov, ki so bolj 'vidni' in se nenehoma uporabljajo v nameri (vecinoma 'nezavedni') diskriminaciji žensk, kar velja predvsem tudi za znanstvenice. Dosedanja pravila slovenske slovnice nam nudijo izbire glede reprezentacije spolov. Vprašanje je, kako se odločamo glede njihove rabe v jeziku in zakaj?

SEZNAM UDELEŽENK IN UDELEŽENCEV

Milena Mileva Blažič, prof. dr.

Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
milena.blazic@pef.uni-lj.si

Nadja Furlan Štante, doc. dr.

Znanstveno raziskovalno središče Koper in Fakulteta za humanistične študije,
Univerza na Primorskem
nadja.furlan@zrs.upr.si

Smiljana Gartner, doc. dr.

Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru
smiljana@me.com

Rachelle Heller, prof. dr.

George Washington University, Washington DC, USA
sheller@gwu.edu

Dušanka Janežič, prof. dr.

Laboratorij za molekularno modeliranje, Kemijski inštitut Ljubljana
dusa@cmm.ki.si

Svjetlana Janković-Paus, doktorska kandidatka

»Lingvistika govora in teorija družbene komunikacije«, ISH - Fakulteta za podiplomski
humanistični študij, Ljubljana
svjetlana.jankovic@hotmail.com

Maca Jogan, zaslužna profesorica Univerze v Ljubljani

Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani
maca.jogan@fdv.uni-lj.si

Friderik Klampfer, izr. prof. dr.

Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru
friderik.klampfer@um.si

Simona Kranjc, red. prof. dr.

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
simona.kranjc@ff.uni-lj.si

Tea Logar, dr. fil.
Ljubljana
tea.logar@gmail.com

Katja Plemenitaš, doc. dr.
Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru
katja.plemenitas@um.si

Katja Mihurko Poniž, izr. prof.
Fakulteta za humanistiko, Raziskovalni center za humanistiko, Univerza v Novi Gorici
katja.mihurko.poniz@ung.si

Ana M. Sobočan, as. mag.
Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani
ana.sobocan@fsd.uni-lj.si

Alenka Spacal, dr. vizualne kulture in feministične teorije, umetnica in likovna kritičarka, Panonska 5a, 2000 Maribor
alenka.spacal@gmail.com

Renata Šribar, doc. dr.
ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij Ljubljana
renata.sribar@guest.arnes.si

Danilo Šuster, red. prof.
Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru
danilo.suster@um.si

Marina Tavčar Krajnc, doc. dr.
Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru
marina.tavcar@um.si

Suzana Tratnik, mag. antropologije spolov, pisateljica
Hrenova 17, 1000 Ljubljana
suzana.tratnik@mail.ljudmila.org

Mirjana Ule, red. prof.
Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani
mirjana.ule@fdv-uni-lj.si

Ivana Uršič, strokovna sodelavka
Laboratorij za molekularno modeliranje, Kemijski inštitut Ljubljana
ivana84ursic@yahoo.com

Valerija Vendramin, dr. ženskih študij, višja znanstvena sodelavka
Pedagoški inštitut, Ljubljana
valerija.vendramin@pi.si

Branislava Vičar, docentka za slovenski jezik
Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru
branislava.vicar@um.si

Tiva Vlaj
Društvo za uveljavljanje enakosti in pluralnosti Vita Activa
tiva.vlaj@gmail.com

Paula Zupanc, doc.dr.
Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem
paula.zupanc@fhs.upr.si